

CHS

Programa de ciències humanes i socials d'Andorra de batxillerat de Formació Andorrana

Ministeri de Relacions Institucionals, Educació i Universitats

Govern d'Andorra

Programa de ciències humanes i socials d'Andorra de batxillerat de Formació Andorrana

Aquest programa correspon a l'annex del Decret del 3-12-2025 de publicació del Programa de ciències humanes i socials de batxillerat de Formació Andorrana

Coordinat per l'Àrea d'Ordenament Curricular

Disseny: www.pixelconcepte.com

ISBN: 978-99920-82-31-7

Dipòsit legal: AND.527-2025

Adreça i contacte:

Àrea d'Ordenament Curricular

Ministeri de Relacions Institucionals, Educació i Universitats

Avinguda Rocafort, 21-23. AD600 Sant Julià de Lòria

www.educacio.ad

Índex

Introducció	1
Competències específiques	2
C1. Analitzar l'organització i la transformació del territori andorrà, i les seves interdependències amb altres territoris, a partir de la interpretació crítica dels impactes socials, ambientals i polítics de les decisions territorials	4
Criteris d'avaluació de la C1	9
Expectativa de final de cicle de la C1	10
C2. Construir un relat històric del present andorrà a partir de la interpretació de processos històrics i de l'anàlisi de fonts i relats sobre el passat	12
Criteris d'avaluació de la C2	16
Expectativa de final de cicle de la C2	17
C3. Construir un posicionament crític i propositiu davant de qüestions socials que afecten la realitat andorrana, a partir de l'anàlisi de desigualtats, la interpretació crítica de discursos i la formulació d'alternatives orientades a la justícia i la convivència	19
Criteris d'avaluació de la C3	24
Expectativa de final de cicle de la C3	26
Recursos d'aprenentatge	27
Bloc 1. Els conflictes del territori andorrà: usos del sòl, desigualtats i patrimoni en disputa	29
Bloc 2. Construcció política d'Andorra: del copríncipat històric a la democràcia constitucional	32
Bloc 3. Estructura social i desigualtats a Andorra: dinàmiques demogràfiques, migracions i cohesió	35
Bloc 4. Andorra dins el món global: interdependències i reptes de futur	38
Quadres de síntesi	41
Quadre de síntesi de la C1	42
Quadre de síntesi de la C2	44
Quadre de síntesi de la C3	46

Introducció

El Programa de ciències humanes i socials d'Andorra al batxillerat té com a objectiu consolidar un pensament social crític, interpretatiu i propositiu que permeti a l'alumne llegir la complexitat del món en què viu i actuar-hi amb coneixement, criteri i responsabilitat. Aquest Programa recull i fa créixer les bases establertes a la segona ensenyança, aprofundint en les competències pròpies del pensament històric, geogràfic i social crític, des d'una perspectiva andorrana i oberta al món.

L'alumne es troba en una etapa de maduresa cognitiva i ciutadana que exigeix un ensenyament que afavoreixi la capacitat d'interpretar processos, d'avaluar decisions i de formular propostes. En aquest sentit, les ciències humanes i socials d'Andorra es presenten com un espai per a l'anàlisi dels reptes contemporanis del Principat, el qüestionament de les estructures socials i territorials, i la construcció de posicionaments fonamentats davant de situacions socials reals.

El territori, la història i la societat andorrana constitueixen el punt de partida i d'arribada del Programa. L'anàlisi de les seves transformacions, tensions i interdependències permet no només entendre millor el país, sinó també situar-lo en un marc global i crític. El Programa aposta, així, per una ciutadania arrelada i informada, capaç de vincular el coneixement local amb els grans debats globals del segle XXI.

El treball amb qüestions socialment vives, l'ús de fonts diverses, la comparació entre escales territorials i temporals, i l'enfocament deliberatiu i propositiu estructuren una proposta didàctica rigorosa i compromesa. L'alumne és convidat a investigar, a dialogar i a actuar com a subjecte actiu, integrant coneixements diversos per comprendre millor el món i contribuir a transformar-lo.

En definitiva, el Programa de ciències humanes i socials al batxillerat es fonamenta en la construcció d'una consciència històrica, geogràfica i social que, integrada en la Formació Andorrana, contribueixi a formar una ciutadania crítica, compromesa amb la sostenibilitat, la democràcia i la justícia social, tant en el context andorrà com en un entorn interdependent i canviant. En efecte, s'indiquen al llarg del Programa amb el símbol corresponent els aspectes relacionats amb les competències d'una cultura democràtica del Consell d'Europa a fi de garantir la formació d'una ciutadania activa i responsable, amb consciència crítica, capaç de respectar els altres, col·laborar pel bé de la col·lectivitat i participar en una societat democràtica i plural.¹

¹ La relació amb les competències d'una cultura democràtica del Consell d'Europa s'indicarà amb el símbol següent:

Competències

específiques

El Programa de ciències humanes i socials del batxillerat es vertebrava al voltant de tres grans competències que, de manera integrada, permeten a l'alumne comprendre críticament la realitat andorrana i global des de les dimensions històrica, geogràfica i social crítica. Aquestes competències responen a la voluntat de formar una ciutadania conscient, arrelada i compromesa amb el present i el futur d'Andorra, capaç de participar activament en una societat democràtica i interconnectada.

Cadascuna de les competències parteix del context andorrà com a espai privilegiat d'aprenentatge, i pretén activar en l'alumne no només la comprensió del món en què viu, sinó també la capacitat de transformar-lo des del coneixement i el compromís. Les competències es treballen a partir de qüestions socialment vives i situacions d'aprenentatge complexes, que enllacen el passat amb el present, el que és local amb el que és global, i l'anàlisi amb la proposta.

La primera competència se centra en el desenvolupament del pensament geogràfic. Permet interpretar el territori andorrà com una realitat construïda i dinàmica, resultat d'interaccions entre factors naturals, socials i polítics. Aquesta competència capacita per analitzar les transformacions territorials, els conflictes d'ús del sòl, les interdependències amb altres territoris i els impactes ambientals i socials. Té com a finalitat formar una consciència espacial crítica i una actitud compromesa amb la sostenibilitat i la justícia territorial.

La segona competència promou el pensament històric. S'articula al voltant de la capacitat d'explicar el present andorrà com a resultat de processos històrics, de relats i de memòries en conflicte. L'alumne aprèn a analitzar fonts diverses, a identificar canvis i continuïtats, i a interpretar les decisions del passat des d'una perspectiva crítica. Aquesta competència afavoreix la construcció d'una consciència històrica que vincula la trajectòria del país amb els grans processos globals.

La tercera competència desenvolupa el pensament social crític. A partir de l'anàlisi de qüestions socials reals que afecten la ciutadania andorrana, l'alumne és convidat a identificar desigualtats, a interpretar estructures i discursos, i a construir posicionaments argumentats i propositius. Aquesta competència fomenta la deliberació, la responsabilitat i l'acció transformadora, com a eixos fonamentals per a la participació democràtica i la convivència.

Aquestes tres competències no s'han d'entendre com a blocs tancats, sinó com a mirades complementàries que convergeixen en una mateixa finalitat: capacitar l'alumne per comprendre,

C1. Analitzar l'organització i la transformació del territori andorrà, i les seves interdependències amb altres territoris, a partir de la interpretació crítica dels impactes socials, ambientals i polítics de les decisions territorials

Analitzar l'organització i la transformació del territori andorrà, i les seves interdependències amb altres territoris, a partir de la interpretació crítica dels impactes socials, ambientals i polítics de les decisions territorials és clau per comprendre el territori com un sistema construït, dinàmic i carregat de significat. Aquesta perspectiva convida l'alumne a llegir l'espai no com una realitat física neutra, sinó com el resultat de processos socials, polítics i econòmics que configuren usos, prioritats i desigualtats: on s'ubiquen les infraestructures, com s'organitza el sòl, qui accedeix a determinats serveis o quines funcions es privilegien en la planificació.²

El territori, entès així, esdevé una font per interpretar la societat i els conflictes que la travessen. Llegir-lo de manera crítica implica reconèixer que les decisions espacials –tant públiques com privades– generen impactes desiguals, expressen interessos en disputa i condicionen el benestar col·lectiu.³ Aquesta lectura obre la possibilitat de qüestionar les formes d'organització existents i d'imaginar alternatives més justes i sostenibles.

Treballar aquesta competència permet a l'alumne desenvolupar una mirada espacial informada i compromesa. L'aprenentatge no es redueix a descriure el paisatge, sinó que activa processos d'anàlisi i interpretació que el porten a identificar les arrels de problemàtiques actuals com l'accés desigual a

² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat", i 9, "Tolerància envers l'ambigüitat".

l'habitatge, la transformació dels espais rurals, la concentració de serveis o la pressió sobre el medi natural.⁴ Aquest coneixement contribueix a formar una ciutadania capaç de comprendre el futur territorial del país i d'intervenir-hi.

Interpretar l'organització i la transformació del territori andorrà requereix identificar com es produeixen aquests canvis, amb quins ritmes i intensitats, i a partir de quins factors. Més enllà de l'observació superficial del paisatge, es tracta de reconstruir les lògiques que expliquen la concentració urbana, la dispersió de l'habitatge, la fragmentació del sòl, la pèrdua de funcions agrícoles o la conversió d'espais naturals en actius turístics.⁵ Aquest exercici permet a l'alumne comprendre que el territori reflecteix interessos en disputa, i que cap configuració espacial no és neutra o inevitable.

Aquesta mirada interpretativa activa la capacitat de l'alumne per situar-se com a observador crític de l'espai que habita. El territori esdevé llavors una font d'informació i de qüestionament: per què determinades infraestructures ocupen certs espais?, com s'han pres les decisions sobre l'ús del sòl?, quines formes d'organització afavoreixen o dificulten la cohesió social? Aquestes preguntes obren el camí cap a una lectura més complexa i fonamentada del fet territorial.⁶

Des del punt de vista formatiu, aquesta dimensió constitueix la base analítica que sustenta tota la competència. Abans de valorar impactes o d'entendre les interdependències globals, cal ser capaç de llegir el territori des de dins, entenent-ne les formes i les transformacions. Només així l'anàlisi territorial esdevé realment significativa i capacita l'alumne per participar de manera informada en els debats col·lectius sobre el futur d'Andorra.

Analitzar les interdependències territorials d'Andorra en un context global és essencial per interpretar les dinàmiques i els condicionants que influeixen en la seva organització espacial. Cap anàlisi territorial no pot limitar-se a una lògica purament interna: cal situar Andorra dins una xarxa de relacions amb actors, fluxos i normatives que operen a diverses escales.⁷ El país depèn energèticament i alimentàriament de l'exterior, atrau població i capital internacional, i es troba immers en dinàmiques globals com el canvi climàtic, la fiscalitat o la regulació europea. Aquestes interdependències estructuren el model territorial andorrà i influeixen sobre les seves opcions de futur.⁸

Analitzar aquestes relacions no és un afegit complementari, sinó un component essencial de la competència. L'alumne ha de saber situar Andorra dins d'un entorn regional i global, entendre com aquestes connexions

⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valorar la diversitat cultural"; 4, "Obertura a l'alteritat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques", i 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític".

⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingüe", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 4, "Obertura a l'alteritat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 14, "Flexibilitat i adaptabilitat".

condicionen les decisions locals i reconèixer els reptes específics que plantegen per a la sostenibilitat, la sobirania i la cohesió territorial.

En l'àmbit formatiu, aquesta mirada relacional reforça en l'alumne la capacitat de pensar territorialment en termes complexos i en diverses escales. Permet entendre que el territori no és un espai tancat sobre si mateix, sinó una realitat permeable i negociada, travessada per forces sovint invisibles que tenen efectes concrets sobre la vida quotidiana. Aquesta competència ajuda, doncs, a superar una visió limitada o anecdòtica del país i a construir una comprensió més sòlida i contextualitzada del seu posicionament geogràfic, econòmic i polític en el món actual.

Valorar críticament els impactes territorials i proposar accions orientades a la sostenibilitat i la justícia espacial és la culminació d'aquesta mirada analítica. El territori no és mai una superfície neutra: és el resultat de decisions que afecten, de manera desigual, persones, col·lectius i ecosistemes. L'alumne ha d'aprendre a identificar aquests impactes —com l'escassetat d'habitatge assequible, la fragmentació del sòl o la regressió de l'activitat agrícola— i a comprendre com es generen, quins actors hi intervenen i a qui afavoreixen o perjudiquen.⁹

Aquest enfocament connecta directament amb el nucli de la competència. Analitzar l'organització i la transformació del territori andorrà i les seves interdependències vol dir interpretar críticament els seus efectes socials, ambientals i polítics.¹⁰ Només així es pot comprendre el territori com una construcció conflictiva i en disputa, i entendre com les seves formes expressen models de societat i opcions polítiques que poden ser debatudes i transformades.¹¹

Per completar aquest procés d'aprenentatge, l'alumne ha de ser capaç de formular propostes argumentades, realistes i contextualitzades, orientades a una ordenació territorial més justa, equilibrada i sostenible. Aquestes propostes —siguin normatives, deliberatives o projectuals— han de sorgir d'una anàlisi sòlida i tenir en compte les condicions reals del país. Aquesta dimensió activa del pensament territorial el capacita per adoptar una actitud crítica i responsable, i per imaginar escenaris alternatius que promoguin més justícia espacial i un futur compartit més habitable.¹²

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES DE LA C1

Treballar aquesta competència al batxillerat implica oferir a l'alumne situacions d'aprenentatge que parteixin de problemes reals i contextualitzats del territori andorrà, amb capacitat de connectar nivells d'anàlisi diversos (local, nacional, transfronterer i global). Aquestes situacions han de permetre observar com l'espai

⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 5, "Respecte", 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític", i 13, "Empatia".

¹⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹¹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

¹² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

s'organitza, es transforma i es disputa, tot activant eines d'anàlisi territorial que combinen dades, representacions visuals i fonts diverses.

El territori cal treballar-lo com un sistema dinàmic i conflictiu, on s'expressen desigualtats, models de desenvolupament, visions del futur i formes de gestió del bé comú.¹³ Per això, l'ensenyament d'aquesta competència ha d'anar més enllà de la transmissió d'informació i situar l'alumne en tasques d'anàlisi, representació, deliberació i proposta.

El punt de partida és sempre el territori andorrà, des de situacions reals i properes que l'alumne pugui reconèixer com a significatives. És important que les activitats es basin en problemes o conflictes territorials concrets –com ara la urbanització de terres agrícoles a Santa Coloma, el creixement turístic a Canillo, la instal·lació de nous equipaments a la Massana o les tensions actuals sobre l'accés a l'habitatge, entre d'altres.

A escala metodològica, és fonamental que l'alumne pugui treballar amb dades reals i fonts diverses: plànols, padrons, estudis de mobilitat, normatives urbanístiques, notícies, discursos institucionals, fotografies i testimonis locals, etc. L'anàlisi territorial inclou en aquest cas: la lectura i la creació de representacions espacials (mapes temàtics, croquis, SIG senzills); la contrastació de punts de vista i interessos dels actors implicats, i la formulació d'hipòtesis sobre les causes i conseqüències dels processos observats.¹⁴

Aquest treball es pot plasmar en activitats com: la lectura crítica de plànols urbanístics; el treball de camp amb enfocament fotogràfic o cartogràfic participatiu; l'estudi de l'evolució d'un paisatge concret al llarg de diverses dècades, o la creació de mapes temàtics que sintetitzin conflictes i transformacions territorials.

Un segon eix clau de la competència és la comprensió de les interdependències d'Andorra en un context global i transfronterer. L'alumne ha d'aprendre a situar el país dins una xarxa de relacions que afecta la seva organització territorial: fluxos de persones, mercaderies, energia, normatives, serveis i capitals. Aquesta dimensió s'ha de treballar posant l'accent en els efectes d'aquestes interconnexions sobre el territori andorrà i en la capacitat limitada però existent del país per incidir-hi.

Algunes propostes d'activitats per a aquest enfocament són: la creació de mapes de fluxos (persones, energia, aliments, residus); l'estudi de casos com la dependència energètica o l'impacte del turisme global sobre el model urbà; simulacions de negociació entre Andorra i territoris veïns al voltant de recursos compartits o infraestructures, o recerques sobre l'impacte de normatives europees en àmbits com la fiscalitat, el comerç i la protecció ambiental.

Aquest enfocament ajuda l'alumne a construir una mirada geogràfica crítica i relacional, que li permet entendre Andorra no només com un espai intern, sinó també com un territori en diàleg constant amb l'exterior.

Finalment, aquesta competència guanya sentit quan culmina amb una acció educativa propositiva vinculada a la millora del territori. Es tracta que l'alumne pugui exercir un pensament territorial amb voluntat

¹³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 6, "Consciència cívica"; 9, "Tolerància a l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 9, "Tolerància a l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 13, "Empatia"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües", i 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació".

transformadora, formulant propostes que abordin la reorganització de l'espai, l'ordenació d'usos, la gestió dels recursos o la resolució de conflictes territorials.¹⁵ Aquestes propostes han de ser argumentades, realistes i contextualitzades, i poden adoptar un caràcter normatiu, projectual o deliberatiu, incorporant-hi criteris de sostenibilitat, d'equitat territorial i de viabilitat institucional.

Per afavorir aquest tipus d'actuació, es poden desenvolupar activitats com ara: l'elaboració d'informes amb diagnòstic i propostes sobre una problemàtica territorial local; simulacions de consells de comú o d'audiències públiques sobre l'ús del sòl; debats estructurats sobre l'impacte de grans infraestructures, o el disseny d'escenaris alternatius de planificació territorial¹⁶. Aquest treball propositiu es fonamenta en la lectura espacial del territori, però pot dialogar amb altres competències del Programa –com la interpretació històrica dels processos que han conduït a la situació actual, o el posicionament crític davant les desigualtats socials derivades d'aquestes transformacions.¹⁷

Ara bé, cal distingir aquesta dimensió propositiva vinculada al pensament territorial de la que forma part de la competència orientada a la reflexió social crítica. En aquest cas, la proposta no s'orienta a transformar relacions socials o construir posicionaments sobre conflictes ideològics, sinó a intervenir en l'estructura i la funcionalitat del territori. Es tracta d'analitzar com es prenen les decisions sobre l'ús del sòl, les infraestructures o la gestió dels espais naturals, i de plantejar alternatives que responguin a criteris de viabilitat territorial, sostenibilitat ambiental i equitat espacial¹⁸. L'alumne no argumenta des de valors abstractes, sinó a partir del diagnòstic territorial construït prèviament, i amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida i el benestar col·lectiu a través d'una ordenació més justa del territori.

El desenvolupament d'aquesta competència no es pot concebre com una seqüència lineal de coneixements, sinó com un procés de maduració progressiva. La clau és oferir situacions d'aprenentatge complexes, en què l'alumne pugui mobilitzar coneixements diversos, prendre decisions, contrastar posicionaments i construir una visió territorial més crítica, compromesa i ben fonamentada.

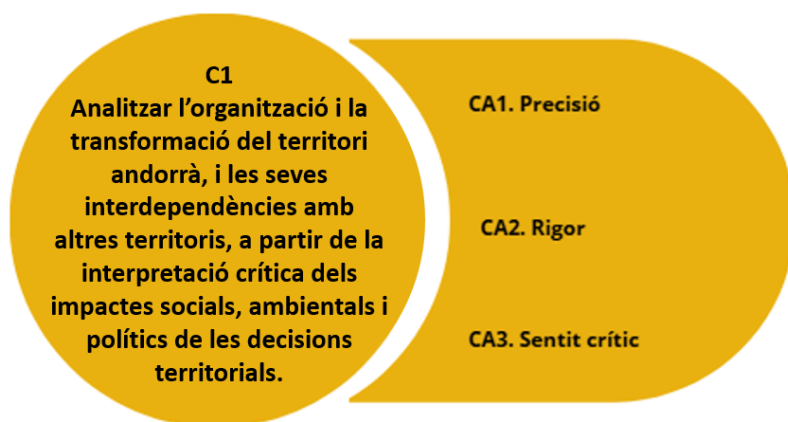
¹⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valora la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat", i 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

¹⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valor de la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 13, "Empatia".

¹⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat".

Criteris d'avaluació de la C1

CA1. Precisió

La **precisió**, en el marc d'aquesta competència, fa referència a la **capacitat de representar i interpretar fenòmens territorials amb exactitud**, utilitzant adequadament eines de representació espacial, tècniques cartogràfiques i llenguatge geogràfic especialitzat. Aquesta qualitat inclou la localització d'elements físics i humans, la representació multiescalar dels processos de transformació territorial i l'ús ajustat de conceptes com *densitat*, *zonificació*, *funcionalitat* o *accessibilitat*.

Quan l'alumne actua amb precisió, no només demostra domini de les tècniques de representació, sinó que també construeix una **lectura territorial ajustada, relacional i coherent**, que permet visualitzar de manera fonamentada els fenòmens analitzats.

CA2. Rigor

El **rigor** és la qualitat que assegura la solidesa de l'anàlisi territorial a través d'un **ús fonamentat, articulat i coherent de la informació**. Es manifesta en la capacitat de **seleccionar fonts pertinents**, d'**organitzar dades diverses** de manera estructurada i de **mobilitzar-les amb claredat i criteri geogràfic** per construir una explicació relacional del territori.

Aquest rigor no implica necessàriament un volum extens d'informació, sinó **una tria significativa, justificada i ben integrada**, que permet establir relacions causals o funcionals entre fenòmens. L'alumne mostra així una pràctica analítica disciplinada i respectuosa amb la complexitat territorial, evitant simplificacions o aproximacions superficials.

CA3. Sentit crític

El **sentit crític** permet interpretar les conseqüències socials, ambientals i polítiques de les decisions territorials. Aquesta qualitat es concreta en la capacitat de **detectar desequilibris, tensions i desigualtats** derivades de l'organització de l'espai, d'identificar els actors implicats i de reconèixer les implicacions ideològiques i col·lectives que s'hi projecten.

A més, el sentit crític implica valorar amb consciència ètica i ciutadana com aquestes transformacions impacten sobre el benestar col·lectiu, la justícia espacial i la sostenibilitat, i prepara el terreny per a la proposta de millora.

Aquesta mirada crítica capacita l'alumne per entendre que cap configuració territorial no és neutra i que qualsevol proposta d'ordenació o de planificació exigeix un judici que articuli coneixement, valors i responsabilitat.

Expectativa de final de cicle de la C1

Al final del batxillerat, **quan analitza l'organització i la transformació del territori andorrà, i les seves interdependències amb altres territoris, a partir de la interpretació crítica dels impactes socials, ambientals i polítics de les decisions territorials**, l'alumne articula una lectura territorial fonamentada.

D'una banda, demostra **precisió** quan representa els fenòmens territorials utilitzant tècniques cartogràfiques ajustades a l'escala i al fenomen analitzat, com ara mapes temàtics, de fluxos o seccions. Així, pot representar, per exemple, l'evolució de la urbanització a Sant Julià de Lòria mitjançant mapes de creixement urbanístic, o bé visualitzar els fluxos de mobilitat entre parròquies per analitzar l'estructura viària. A més, ubica amb exactitud elements físics i humans clau —infraestructures, zones de creixement, espais agrícoles o àrees protegides— dins representacions multiescalars, assegurant-ne la coherència espacial en relació amb les interdependències territorials. Aquesta capacitat es complementa amb l'ús acurat del vocabulari geogràfic, que li permet emprar termes com *densitat urbana*, *pressió sobre el sòl*, *zonificació funcional* o *accessibilitat* amb propietat i en context.

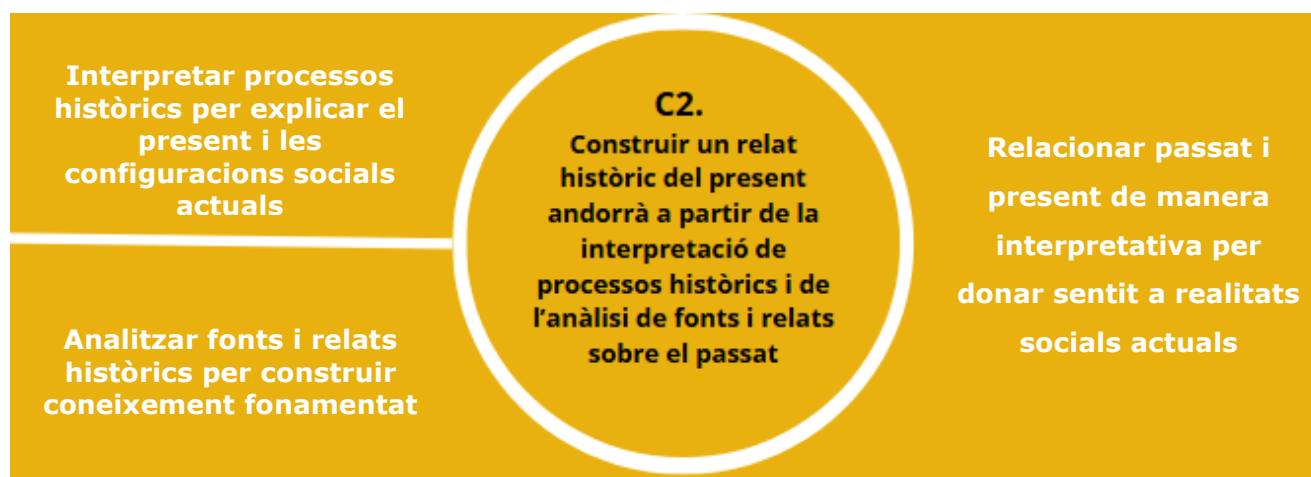
D'altra banda, exhibeix **rigor** a l'hora de construir la base informativa de la seva anàlisi. Per fer-ho, selecciona fonts diverses i pertinents, com estadístiques d'afluència turística, cartografia actual i històrica, informes d'urbanisme, normatives territorials o imatges de satèl·lit, sempre en funció de la naturalesa del fenomen estudiat. La tria de fonts no es limita a la recopilació, sinó que l'alumne és capaç de justificar per què cada font aporta informació rellevant a l'anàlisi, alhora que n'avalua la fiabilitat i identifica possibles limitacions o biaixos. Així, per exemple, pot contrastar un informe elaborat per una promotora immobiliària amb dades oficials sobre ordenació del sòl per detectar contradiccions sobre l'impacte d'un projecte urbanístic. Un cop recopilada i validada la informació, l'organitza de manera estructurada mitjançant esquemes, síntesis visuals o quadres comparatius que articulen de forma integrada les escales i les dimensions territorials.

Finalment, desplega **sentit crític** quan interpreta les conseqüències socials, econòmiques i ambientals de les decisions territorials. Aquesta mirada crítica li permet identificar tensions i desequilibris derivats de les transformacions territorials, com la concentració d'equipaments en determinades parròquies, la pèrdua de

sòl agrícola o els conflictes d'ús del territori vinculats a activitats econòmiques o turístiques. A més, analitza els interessos i posicionaments dels actors socials implicats —per exemple, administracions, promotors, residents, col·lectius ambientals— i entén com condicionen les opcions de desenvolupament territorial. A partir d'aquest diagnòstic global, proposa alternatives de reorganització territorial que integren criteris de sostenibilitat, justícia espacial i viabilitat institucional. Així, per exemple, pot formular propostes com la creació de corredors verds entre zones urbanes o la limitació del creixement urbanístic en àrees de risc per preservar l'equilibri ecològic i social del territori.

En conjunt, aquesta actuació integrada reflecteix la capacitat de construir interpretacions territorials complexes i fonamentades, analitzar-ne les implicacions multiescalars i formular alternatives viables amb visió crítica i responsabilitat ciutadana, tot situant el territori andorrà en un context globalitzat i canviant.

C2. Construir un relat històric del present andorrà a partir de la interpretació de processos històrics i de l'anàlisi de fonts i relats sobre el passat

Construir un relat històric del present andorrà a partir de la interpretació de processos històrics i de l'anàlisi de fonts i relats sobre el passat és l'objectiu central d'aquesta competència, que pretén desenvolupar en l'alumne una comprensió profunda i contextualitzada de la realitat social andorrana actual a través de la mirada històrica. El pensament històric permet entendre que les estructures, els conflictes i els valors del present no són naturals ni immutables, sinó el resultat de trajectòries i decisions que cal interpretar.¹⁹ Aquesta competència ofereix eines per llegir el present des de la seva construcció històrica, des d'una perspectiva fonamentada, crítica i oberta a la complexitat. El seu desenvolupament és clau per formar una ciutadania capaç de comprendre el món en què viu amb criteri, profunditat i capacitat d'interpretació.²⁰

Donar sentit al present des del coneixement del passat exigeix més que identificar fets concrets, implica saber llegir els processos històrics que han contribuït a configurar la societat andorrana actual.²¹ Aquesta capacitat interpretativa és el primer fonament sobre el qual s'articula la construcció d'un relat històric del present. No es tracta de recórrer a cronologies acumulatives ni d'enumerar esdeveniments aïllats, sinó d'identificar els processos de mitjà o llarg recorregut —com la consolidació institucional, l'evolució

¹⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 20, "Coneixement crític del món".

²⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 4, "Obertura a l'alteritat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat".

²¹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valorar la diversitat cultural"; 4, "Obertura a l'alteritat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

de les formes de participació política, les transformacions demogràfiques o l'obertura econòmica— que han deixat una empremta en les formes de vida, els valors col·lectius i les relacions de poder que observem avui.

Aquest exercici d'interpretació exigeix reconèixer dinàmiques de continuïtat i de canvi, entendre ruptures històriques i valorar-ne les causes i conseqüències.²² Quan l'alumne aprèn a pensar en termes de procés, pot establir relacions significatives entre passat i present: com una determinada estructura institucional ha evolucionat fins al format actual, com s'han gestat els desequilibris territorials, o per què determinades qüestions socials encara són objecte de debat públic.²³ Aquesta mirada relacional és la que dota de coherència interna el relat que es construeix: li dona direcció, l'arrela en el temps i permet argumentar una explicació complexa del present.

Aquesta activitat interpretativa contribueix, doncs, a desenvolupar una consciència històrica crítica, que permet entendre que el present no és immutable, sinó que és fruit de trajectòries que poden ser analitzades, qüestionades i transformades.²⁴ La història, entesa com a eina d'interpretació i no com a simple transmissió de fets, es converteix així en una via per empoderar intel·lectualment l'alumne, que es veu capacitat per comprendre les condicions actuals i participar amb més lucidesa en els debats que configuren la societat andorrana contemporània. Per construir un relat històric del present rigorós i significatiu, no n'hi ha prou d'identificar processos rellevants, també cal saber amb quines evidències es construeix aquest coneixement i com es poden interpretar de manera crítica. Aquest treball exigeix a l'alumne una actitud activa davant les fonts i els relats històrics, que li permeti fonamentar les seves explicacions més en l'anàlisi que en la reproducció, més en el contrast d'arguments que en l'assumpció de discursos donats.

En aquest sentit, **l'anàlisi crítica de les fonts i dels relats que configuren el coneixement històric** esdevé una condició imprescindible per a la construcció d'un relat amb valor explicatiu. El coneixement històric no és mai una reconstrucció neutra del passat, sinó una interpretació que es basa en documents i testimonis produïts des de contextos concrets, sovint amb intencionalitats explícites o implícites. **Aprendre a llegir fonts —textos, imatges, mapes, dades, discursos, normatives— és aprendre també a llegir entre línies, vol dir saber-ne identificar els punts de vista, les omissions, els codis de representació i el marc ideològic.**²⁵ Aquesta lectura no només enriqueix la comprensió del passat, sinó que a més capacita l'alumne per reconèixer els mecanismes mitjançant els quals s'ha construït el relat històric dominant, i per contrastar-lo amb visions alternatives o minoritzades.

Ara bé, aquesta lectura crítica no pot limitar-se a la font primària. També cal posar sota escrutini els relats historiogràfics i els discursos socials que es presenten com a versions legítimes o consensuades del passat. Els

²² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític".

²³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valorar la diversitat cultural"; 5, "Respecte"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 13, "Empatia"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

²⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 2, "Valorar la diversitat cultural"; 3, "Empatia"; 4, "Obertura a l'alteritat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 8, "Autoeficàcia"; 9, "Tolerància a l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 13, "Empatia"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

²⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 14, "Flexibilitat i adaptabilitat"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

manuals escolars, els discursos institucionals, els mitjans de comunicació o els actes commemoratius configuren relats que pretenen explicar —i sovint legitimar— determinades visions de la història. Ser capaç d'analitzar-ne les intencions, el llenguatge i la selecció d'elements és fonamental per entendre que la història no és el passat, sinó una construcció sobre el passat, amb efectes directes sobre com entenem el present.²⁶

Aquest treball amb fonts i relats proporciona a l'alumne una competència clau per a la ciutadania crítica: la capacitat de desxifrar els discursos que circulen sobre el passat i els usos que se'n fan en el context actual, ja sigui en monuments, en lleis de memòria, en debats polítics o en la configuració de les identitats col·lectives.²⁷ Només des d'aquesta consciència interpretativa i plural és possible construir un relat històric del present que no sigui dogmàtic ni parcial, sinó fonamentat, dialogat i obert al qüestionament.

Perquè la construcció d'un relat històric del present andorrà sigui realment significativa, cal alguna cosa més que identificar processos històrics i analitzar fonts amb rigor: cal també **saber establir una relació interpretativa entre passat i present que doni sentit a les realitats socials actuals**. Aquesta capacitat no consisteix a cercar causes lineals ni a traçar paral·lelismes anecdòtics, sinó a entendre el present com una configuració històrica, com una realitat heretada, en part, de decisions, valors, conflictes i estructures del passat.²⁸

Aquest vincle interpretatiu és el que permet a l'alumne explicar per què determinades institucions tenen la forma que tenen, com s'han consolidat certes desigualtats socials o per què alguns debats col·lectius encara avui es troben marcats per memòries o ruptures no resoltes. A través d'aquesta mirada, l'alumne pot veure el món actual no com una realitat donada, sinó com una construcció que es pot comprendre i, per tant, revisar i transformar.

Aquesta dimensió interpretativa actua com a **eix articulador del relat històric** que es proposa en aquesta competència: és gràcies a la capacitat de connectar el passat amb el present que l'alumne pot construir una explicació amb sentit, fonamentada i crítica.²⁹ I només quan aquestes connexions són veritablement rellevants, el relat deixa de ser una exposició mecànica per esdevenir una eina d'anàlisi que dota l'alumne de criteri i capacitat d'interpretació.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES DE LA C2

Treballar la competència **Construir un relat històric del present andorrà a partir de la interpretació de processos històrics i de l'anàlisi de fonts i relats sobre el passat** suposa situar l'alumne davant situacions d'aprenentatge que parteixin del present i el posin en relació amb processos del passat que l'han configurat.

²⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 13, "Empatia".

²⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

²⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 7, "Responsabilitat"; 13, "Empatia".

²⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 18, "Coneixement i comprensió crítica d'un mateix"; 20, "Coneixement crític i comprensió del món".

El punt de partida ha de ser sempre una problemàtica social actual amb interès cívic o institucional, que l'alumne pugui reconèixer com a significativa.³⁰ Preguntes com “Per què el dret a vot dels residents continua sent objecte de debat?”, “Com s’ha construït la idea de ciutadania a Andorra?”, o “Quines arrels històriques té la desigualtat d’accés a l’habitatge?” activen una necessitat d’explicació que només pot satisfer-se mobilitzant coneixement històric. És des d’aquesta necessitat d’interpretar el present que les dimensions de la competència prenen sentit i s’articulen en tasques reals.

Per desenvolupar la capacitat d’interpretar processos històrics, és important que les activitats no es basin en la memorització cronològica, sinó en l’establiment de relacions amb sentit entre passat i present.

Això vol dir seleccionar processos clau, identificar continuïtats i canvis, analitzar ruptures i causes, i entendre’n les conseqüències socials o institucionals. Aquest tipus d’anàlisi es pot concretar en la reconstrucció de trajectòries històriques que expliquin una situació actual, com ara l’evolució de les relacions laborals o de la immigració a Andorra des de mitjan segle XX.³¹ Les eines poden ser cronologies interpretades, mapes conceptuals o línies de temps que connectin fets amb canvis socials rellevants.

Pel que fa a l’anàlisi de fonts i relats històrics, cal treballar amb materials reals, diversos i contrastats. És fonamental que l'alumne aprengui a llegir les fonts no només com a proves del passat, sinó també com a textos produïts amb intencions i contextos determinats. Això inclou treballar amb notícies d’època, discursos institucionals, fotografies, textos legals, commemoracions, relats escolars i fins i tot absències documentals. Una activitat pot consistir a comparar dos fonts que expliquen el mateix fet des de perspectives divergents, identificar les omissions, el punt de vista, els silencis i els interessos que s’hi manifesten. També es pot proposar la creació d’un dossier crític sobre un tema social actual, basat en fonts històriques amb comentaris contextualitzats. Llegir críticament vol dir entendre com es construeix la història, qui en defineix el relat dominant i com aquest relat influeix en les representacions del present.

La construcció del relat històric és la culminació del procés. Un bon relat no és una suma de dades ni una successió d’esdeveniments: és una explicació argumentada, estructurada i contextualitzada que dona sentit al present des d’una lectura del passat.³² Per això, cal que l'alumne practiqui l’organització de la informació, la justificació de connexions i la presa de decisions sobre què és rellevant i què no. Aquest relat pot adoptar formes diverses –dossier, pòdcast, assaig, exposició oral o escrita– però ha de complir sempre una condició: oferir una interpretació fonamentada d’una realitat social actual a partir de la seva trajectòria històrica.

Aquest enfocament dona lloc a situacions d’aprenentatge en què es pot fer dialogar aquesta competència amb les altres del Programa, sense perdre l’especificitat del pensament històric. Quan es treballa, per exemple, la transformació d’un paisatge o d’una parròquia, es poden integrar processos històrics que expliquin per què

³⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d’Europa: 6, “Consciència cívica”; 18, “Coneixement i comprensió crítica d’un mateix”; 20, “Coneixement i comprensió crítica del món”.

³¹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d’Europa: 4, “Obertura a l’alteritat cultural i a altres creences, visions del món i pràctiques”; 5, “Respecte”; 9, “Tolerància a l’ambigüitat”; 13, “Empatia”; 15, “Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües”; 19, “Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació”.

³² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d’Europa: 7, “Responsabilitat”; 8, “Autoeficàcia”; 9, “Tolerància envers l’ambigüitat”; 11, “Habilitats analítiques i de pensament crític”; 13, “Empatia”; 20, “Coneixement i comprensió crítica del món”.

aquell espai ha adquirit la forma actual, fet que aporta profunditat temporal a la lectura territorial. Igualment, en l'anàlisi de desigualtats socials actuals, el pensament històric ajuda a rastrejar les estructures que les han originat i a comprendre com han evolucionat. En aquests casos, la història no es dilueix en les altres competències, sinó que enriqueix l'anàlisi i fonamenta millor les interpretacions o els posicionaments que es formulin.

L'avaluació d'aquesta competència ha de centrar-se en tres aspectes clau: la rellevància i la coherència de la selecció de processos històrics; la qualitat de l'anàlisi crítica de les fonts i dels relats, i la solidesa interpretativa del relat construït. No es tracta d'avaluar coneixements fragmentats, sinó la capacitat d'utilitzar el coneixement històric per comprendre i explicar una realitat social actual.³³ Els instruments poden incloure rúbriques o altres instruments d'avaluació que permetin valorar el rigor de les connexions, la justificació dels vincles entre passat i present, l'autonomia en la tria d'arguments o la claredat i el fonament del discurs.

Criteris d'avaluació de la C2

CA1. Precisió

La precisió és la qualitat que garanteix l'exactitud i l'ajustament de les afirmacions, les interpretacions i els usos de la informació històrica. En el marc del pensament històric, actuar amb precisió implica utilitzar de manera acurada els conceptes, les dades i els contextos històrics per explicar processos complexos amb claredat i coherència.

Aquesta qualitat es manifesta en la correcta delimitació cronològica i espacial dels processos analitzats, en la diferenciació entre fets, actors i contextos, i en l'ús adequat del llenguatge específic de la disciplina. La precisió permet construir explicacions històriques sòlides, comprensibles i respectuoses amb la complexitat temporal i contextual dels fenòmens.

³³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 8, "Autoeficàcia"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües".

CA2. Rigor

El rigor és la qualitat que garanteix la solidesa analítica de la reconstrucció històrica. Es manifesta en la capacitat de seleccionar fonts pertinents, interpretar-les amb criteri, contrastar relats i articular la informació de manera estructurada.

L'alumne mostra rigor quan fonamenta les seves explicacions en un corpus informatiu consistent, justifica la tria de fonts (primàries i secundàries), n'avalua la fiabilitat i organitza els continguts dins d'estructures que permeten establir relacions significatives. Aquesta pràctica evita tant l'acumulació desorganitzada de dades com la reproducció acrítica de discursos historiogràfics.

CA3. Sentit crític

El sentit crític permet reconèixer que la història és una construcció interpretativa i que els relats sobre el passat no són neutres. Aquesta qualitat es concreta en la capacitat d'identificar la pluralitat d'interpretacions, detectar-ne els valors implícits, comprendre com es construeixen les memòries col·lectives i valorar-ne les implicacions per a la configuració del present.

Quan l'alumne desplega sentit crític, sap qüestionar les narratives dominants, analitzar com s'ha transmès i legitimat una determinada visió del passat i interpretar-ne les conseqüències socials i polítiques. Aquesta mirada li permet construir posicionaments informats i responsables davant els debats actuals.

Expectativa de final de cicle de la C2

Al final del batxillerat, quan l'alumne **construeix un relat històric del present andorrà a partir de la interpretació de processos històrics i de l'anàlisi de fonts i relats sobre el passat**, demostra **precisió** en la selecció i la presentació dels processos històrics més rellevants per entendre el present. Situa aquests processos dins de marcs temporals i espacials ben delimitats, evitant confusions de context o desplaçaments cronològics. A més, demostra domini del vocabulari propi del pensament històric, utilitzant amb precisió conceptes com *canvi*, *continuitat* i *ruptura* per descriure l'evolució dels processos en el temps; *causalitat*, *conseqüència* i *contingència* per establir relacions entre fets; *context històric* per situar accions i decisions dins d'un marc de significat; i *actor històric* o *estructura social* per analitzar les dinàmiques entre individus, col·lectius i condicions socials. Igualment, utilitza amb propietat termes com *fonts*, *cronologia*, *temporalitat* i *interpretació* per organitzar i fonamentar l'anàlisi. Aquesta precisió conceptual es tradueix en la capacitat de diferenciar clarament entre fets, processos i interpretacions, i de construir una explicació històrica coherent, ben delimitada i respectuosa amb la distinció entre coneixement fonamentat i posicionament personal.

D'altra banda, mostra **rigor** a l'hora de construir la seva explicació a partir de fonts diverses i contrastades. És capaç de seleccionar fonts primàries i secundàries rellevants per a la qüestió abordada, justificar-ne la tria i analitzar-ne la fiabilitat, la intencionalitat i les limitacions. A partir d'aquest treball amb les fonts, organitza la informació de manera estructurada mitjançant cronologies, síntesis visuals, taules comparatives o esquemes que li permeten establir connexions significatives entre passat i present. Aquest rigor li permet construir una

argumentació sòlida i ben jerarquitzada, que connecta els processos històrics amb les estructures socials, polítiques i culturals actuals.

Finalment, desplega **sentit crític** quan interpreta el present com una realitat històricament construïda. Reconeix que el passat no és una seqüència de fets neutres, sinó un conjunt de processos que poden ser llegits des de perspectives diverses. És capaç d'identificar com les decisions, els conflictes i les exclusions del passat han contribuït a configurar desigualtats i tensions del present andorrà. Contrasta interpretacions historiogràfiques, en reconeix les funcions simbòliques i ideològiques, i formula una lectura pròpia, fonamentada, que li permet qüestionar els relats dominants i participar amb criteri en els debats col·lectius sobre la identitat, la memòria i el futur del país.

En conjunt, aquesta actuació reflecteix una comprensió profunda de les arrels històriques del món social andorrà i capacita l'alumne per construir relats explicatius sòlids, crítics i oberts al diàleg, enllaçant coneixement històric i responsabilitat ciutadana.

C3. Construir un posicionament crític i propositiu davant de qüestions socials que afecten la realitat andorrana, a partir de l'anàlisi de desigualtats, la interpretació crítica de discursos i la formulació d'alternatives orientades a la justícia i la convivència

Aquesta competència té com a finalitat desenvolupar en l'alumne una capacitat crítica i compromesa envers la realitat social andorrana. Parteix de l'anàlisi de desigualtats i conflictes que afecten la convivència, i promou la lectura crítica dels discursos i les pràctiques socials que contribueixen a sostenir-los o qüestionar-los. A partir d'aquesta comprensió, l'alumne és convidat a construir una posició argumentada i a proposar alternatives viables que afavoreixin una societat més justa i inclusiva. El seu desenvolupament consolida una mirada activa, fonamentada en el respecte als drets, la diversitat i el bé comú.³⁴

En un context de transformacions socials accelerades i tensions creixents, aquesta competència respon a la necessitat de formar ciutadans capaços d'analitzar situacions complexes, interpretar-les amb criteri i actuar-hi de manera responsable. No es tracta només de promoure l'empatia o el compromís, sinó també de dotar l'alumnat d'eines per llegir críticament la societat, reconèixer les estructures de desigualtat i imaginar alternatives possibles. Proporciona així les bases per participar de manera informada i reflexiva en els debats socials que configuren el present i el futur d'Andorra.³⁵

³⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 1, "Valorar la dignitat humana i els drets humans"; 3, "Valorar la democràcia, la justícia, l'equitat, la igualtat i l'estat de dret"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 8, "Autoeficàcia"; 10, "Aprentatge autònom"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

³⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 8, "Autoeficàcia"; 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

L'anàlisi de desigualtats i conflictes socials constitueix el punt de partida per a una comprensió crítica de la realitat andorrana. Aquesta dimensió convida a identificar quins col·lectius, espais o pràctiques es veuen afectats per situacions d'injustícia, exclusió o desequilibri, i a entendre com aquestes situacions es generen, es reproduïxen i es justifiquen dins les dinàmiques socials i institucionals.³⁶ El benestar no es distribueix de manera uniforme: l'accés a drets fonamentals com l'habitatge, l'educació, la salut o la participació política varia segons condicions com l'origen, el gènere, l'edat o la situació socioeconòmica. L'alumne ha de ser capaç de llegir aquestes diferències com a expressions de configuracions socials més àmplies i no com a fets aïllats. El mateix s'aplica als conflictes socials, que cal entendre com a disputes d'interessos o valors que posen en relleu desequilibris de poder i formes diverses de desigualtat.

Aquesta capacitat analítica és el fonament sobre el qual es construeixen les altres dimensions de la competència. Sense una comprensió rigorosa de les condicions que generen desigualtats o conflictes, qualsevol lectura crítica o proposta d'acció corre el risc de ser superficial o desconnectada de la realitat.³⁷ Per això, l'anàlisi social no és només una fase introductòria, sinó també una pràctica essencial que alimenta tant la capacitat d'interpretació crítica com la formulació de propostes fonamentades.³⁸

Avançar cap a un posicionament social crític exigeix aprendre a llegir els discursos i les pràctiques socials amb una mirada analítica i contextualitzada. La realitat social no es presenta mai de manera neutra: és construïda, explicada i legitimada a través de relats, normes i accions que transmeten valors i interessos.³⁹ L'alumne ha d'aprendre a identificar aquestes formes de representació, a interrogar-les i a reconèixer com configuren les mirades dominants i condicionen la convivència.

Aquesta lectura crítica implica identificar les premisses, omissions i intencions dels discursos; entendre qui té veu i qui en queda exclòs, i analitzar quins valors s'hi promouen i quines pràctiques es legitimen. Aquest exercici aporta a l'alumne autonomia de pensament i capacitat de contrast, i el capacita per reconèixer estereotips, biaixos o mecanismes de naturalització de les desigualtats. Així, pot passar d'una reacció emocional a una comprensió més profunda dels marcs que estructuren el debat social.

En aquest context, la lectura crítica no és un fi en si mateixa, sinó una eina per fonamentar posicionaments. Quan l'alumne interpreta amb criteri un discurs sobre, per exemple, la immigració, el gènere o la pobresa, està en condicions de formular judicis més matisats, sensibles i argumentats sobre la realitat social.

Una de les fites centrals d'aquesta competència és capacitar l'alumne per formular alternatives socials viables que contribueixin a una societat més justa i cohesionada. No n'hi ha prou de detectar problemes o qüestionar discursos: cal traduir l'anàlisi en una acció discursiva informada, contextualitzada i orientada a la transformació. El repte educatiu és fer que aquestes propostes no siguin morals abstractes ni reaccions

³⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 4, "Obertura a l'alteritat cultural, altres creences, visions del món i pràctiques"; 5, "Respecte"; 6, "Consciència Cívica"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 13, "Empatia"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

³⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític".

³⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític".

³⁹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 8, "Autoeficàcia"; 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

emotives, sinó plantejaments possibles dins el marc andorrà, amb criteris de sostenibilitat, ètica i viabilitat institucional.⁴⁰

Proposar vol dir assumir una posició argumentada i imaginar respostes amb impacte social positiu. Per fer-ho, cal combinar coneixements sobre les causes estructurals, empatia envers els actors implicats i capacitat de deliberació sobre solucions possibles. Aquesta dimensió activa la responsabilitat ciutadana de l'alumne, que es posiciona com a subjecte capaç de contribuir al bé comú amb propostes constructives i realistes.⁴¹

A través d'aquesta dimensió, es fa visible el sentit profund de la competència: l'alumne no només entén la societat en què viu, sinó que també comença a intervenir-hi de manera conscient i crítica.⁴² Aquest procés afavoreix l'agència cívica i la participació democràtica, i el prepara per afrontar conflictes des del respecte, el diàleg i la voluntat de convivència.

Ara bé, cal diferenciar clarament aquesta dimensió propositiva del treball vinculat a la competència territorial. En aquest cas, no es tracta d'intervenir sobre l'espai físic, sinó de qüestionar o transformar les normes, els valors i les relacions que estructurin la convivència. La proposta pot adoptar formes diverses – recomanació normativa, iniciativa cívica, canvi de pràctica o relat transformador –, però sempre ha d'emergir d'una lectura crítica prèvia i respondre a una voluntat de construcció col·lectiva orientada a la justícia i al reconeixement.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES DE LA C3

Treballar aquesta competència a l'aula implica generar situacions d'aprenentatge que permetin a l'alumne comprendre i analitzar qüestions socials que afecten la realitat andorrana, i intervenir-hi críticament.⁴³ El punt de partida ha de ser sempre la connexió amb conflictes reals, tensions de convivència o formes de desigualtat presents al país. És aquest ancoratge en la realitat el que dona sentit a la lectura crítica dels discursos i a l'elaboració de propostes fonamentades.

Les situacions més potents són les que posen l'alumne davant dilemes socials complexos, en què no hi ha respostes òbvies ni posicionaments morals immediats.⁴⁴ Per exemple, es pot treballar la controvèrsia sobre les condicions laborals en el sector del comerç i serveis, especialment en períodes de gran afluència turística, analitzant testimonis de treballadors, normatives laborals, discursos empresarials i regulacions institucionals. Això permet a l'alumne identificar desequilibris de poder i tensions entre drets laborals i interessos econòmics, i explorar com es legitimen certs discursos de normalització de la precarietat. Aquest

⁴⁰ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat".

⁴¹ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat"; 8, "Autoeficàcia"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 13, "Empatia"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁴² Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 7, "Responsabilitat".

⁴³ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític".

⁴⁴ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 7, "Responsabilitat"; 9, "Tolerància envers l'ambigüitat"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

tipus de treball es pot estendre a altres qüestions com la participació política de la joventut, la diversitat cultural i religiosa, la precarietat laboral o la invisibilització d'alguns col·lectius socials.

Les fonts de treball han de ser diverses, autèntiques i, preferiblement, contrastables: informes oficials, enquestes, entrevistes, discursos parlamentaris, campanyes institucionals, publicitat, notícies, xarxes socials o textos legals. També s'hi poden incorporar pràctiques quotidianes com ara normes escolars, reglaments de convivència o usos dels espais públics. La clau no és només analitzar el contingut, sinó també **aprendre a llegir entre línies**: qui parla?, qui queda exclòs?, quins valors es promouen?, com es construeix el problema?, què es proposa i amb quin impacte? Aquesta lectura crítica ha de donar lloc a la formulació d'hipòtesis interpretatives que activin el pensament analític de l'alumne i que el convidin a interrogar-se sobre les condicions socials en què viu.⁴⁵

En aquest procés, l'anàlisi de les desigualtats no ha de quedar-se en el diagnòstic descriptiu. Ha de permetre entendre com es generen i es legitimen: mitjançant la política institucional, les normes socials, els imaginaris col·lectius o la distribució desigual dels recursos. Això exigeix que l'alumne estableixi relacions entre discursos i estructures, entre representacions i pràctiques, i entre vivències individuals i dinàmiques col·lectives. Aquest tipus de mirada estructural és fonamental per evitar simplificacions i per construir interpretacions ben fonamentades.

Un cop efectuada aquesta lectura crítica, l'alumne ha de poder construir un posicionament que vagi més enllà de l'opinió o la reacció emocional.⁴⁶ Aquest posicionament pot adoptar formes diverses: un informe amb una proposta, una carta oberta, una ponència per a un debat simulat, un pòdcast amb propostes de canvi, una campanya de sensibilització o una iniciativa cívica a petita escala. El més rellevant és que aquest posicionament sigui argumentat, plausible i connectat amb el context.⁴⁷ No es tracta d'imaginar utopies abstractes, sinó d'aprendre a pensar solucions des de les condicions reals del país i amb criteris de viabilitat, justícia i sostenibilitat.

Aquesta dimensió propositiva té un valor pedagògic clau: ajuda l'alumne a sentir-se subjecte actiu dins la societat. Però no pot ser plantejada com una tasca creativa desvinculada de l'anàlisi. Al contrari, cal que estigui estretament connectada al recorregut previ i que l'alumne pugui justificar per què proposa el que proposa, a partir del diagnòstic construït. Aquesta justificació pot ser avaluada amb rúbriques que valorin la solidesa de l'anàlisi, la capacitat d'argumentació, la sensibilitat envers els col·lectius afectats i la coherència amb els criteris de justícia social.

En l'àmbit metodològic, es poden combinar moments d'indagació (lectura de fonts, recollida de dades, anàlisi crítica) amb moments de deliberació (debats, taules rodones, contrast d'opinions) i moments

⁴⁵ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 6, "Consciència cívica"; 11, "Habilitats analítiques i de pensament crític"; 13, "Empatia"; 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 19, "Coneixement i comprensió crítica del llenguatge i la comunicació"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

⁴⁶ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 8, "Autoeficàcia"; 10, "Habilitats d'aprenentatge autònom".

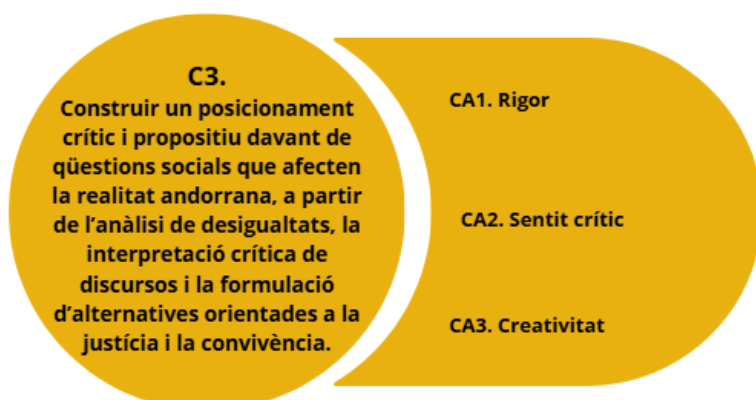
⁴⁷ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 7, "Responsabilitat"; 8, "Autoeficàcia"; 20, "Coneixement i comprensió crítica del món".

d'elaboració discursiva⁴⁸ (posicionaments escrits o orals, creació de relats, disseny d'accions). També és útil incorporar treballs en grup per fomentar la confrontació de perspectives i la construcció col·lectiva de sentit.

Aquesta competència *dialoga* de manera natural amb les altres del Programa. Els conflictes socials poden ser situats territorialment (competència 1), per entendre com s'expressen en la distribució desigual dels recursos, en l'ús de l'espai o en les oportunitats d'accés als serveis. Alhora, poden ser contextualitzats històricament (competència 2), per entendre com s'han generat o legitimat al llarg del temps. Aquest encreuament d'enfocaments enriqueix la comprensió del problema i capacita l'alumne per pensar respostes més matisades i arrelades.

⁴⁸ Es relaciona amb les competències de cultura democràtica del Consell d'Europa: 12, "Habilitats d'escolta i observació"; 15, "Habilitats lingüística, comunicativa i plurilingües"; 16, "Habilitats de cooperació".

Criteris d'avaluació de la C3

CA1. Rigor

El **rigor** és la qualitat que assegura la **solidesa del posicionament de l'alumne** davant de qüestions socials, fonamentant-lo en una **anàlisi sistemàtica, informada i coherent dels factors que configuren la realitat**. Es manifesta en la capacitat de seleccionar informacions rellevants, analitzar críticament dades sovint ideològicament carregades i construir una argumentació ordenada que articuli actors, causes i conseqüències socials amb claredat i consistència.

Aquesta qualitat evita el posicionament superficial, simplificador o intuïtiu, i permet fonamentar judicis i propostes sobre una base informativa contrastada, arrelada en l'anàlisi de relacions de poder, estructures socioeconòmiques i marcs institucionals.

CA2. Sentit crític

El **sentit crític** és la qualitat que permet analitzar la realitat social com una construcció conflictiva, travessada per desigualtats, interessos en disputa i tensions de valors. Es concreta en la capacitat de l'alumne per **identificar** les causes estructurals de les problemàtiques socials, **entendre** el paper dels actors implicats, reconèixer les narratives dominants i analitzar-ne les implicacions sobre la convivència i el bé comú.

Aquesta qualitat permet **construir posicionaments informats i matisats**, evitant tant la neutralitat acrítica com la simplificació moral. Capacita l'alumne per situar-se en els debats socials amb consciència de la pluralitat de perspectives i dels efectes socials que comporta cada lectura.

CA3. Creativitat

La **creativitat**, en el marc d'aquesta competència, és la qualitat que es manifesta quan l'alumne és capaç de transformar una anàlisi crítica de la realitat social en una proposta d'actuació **fonamentada, plausible i contextualitzada**. No es tracta de generar idees originals per elles mateixes, sinó d'imaginar respostes

ajustades als problemes socials analitzats, considerant els condicionants socials, econòmics i institucionals del context andorrà.

Aquesta qualitat es concreta en la capacitat de construir alternatives socials que articulen coneixement, valors i viabilitat, tot donant forma a propostes amb intenció transformadora, que parteixen del diagnòstic elaborat i s'orienten a afavorir la justícia, la inclusió i la convivència.

Quan l'alumne actua amb creativitat, no es limita a reproduir solucions convencionals ni a enunciar ideals abstractes, sinó que proposa accions realistes i argumentades, que es fonamenten en l'anàlisi prèvia i expressen una actitud activa i responsable envers els reptes socials del seu entorn.

Expectativa de final de cicle de la C3

Al final del batxillerat, quan l'alumne **construeix un posicionament crític i propositiu** davant d'una qüestió social rellevant en el context andorrà, a partir de l'anàlisi de desigualtats, la interpretació crítica de discursos i la formulació d'alternatives orientades a la justícia i la convivència, analitza amb rigor el problema social, abordant-lo des d'una mirada estructural que li permet identificar les dinàmiques que generen o perpetuen desigualtats, exclusió o conflicte. Examina, per exemple, qüestions com l'accés desigual a l'habitatge, la precarització laboral juvenil o la invisibilització de col·lectius en les polítiques públiques, analitzant-ne les causes profundes i els mecanismes que les sostenen. Per fonamentar aquesta anàlisi, selecciona i contrasta fonts diverses —estadístiques, normatives, relats institucionals o mediàtics, testimonis— i en valora la fiabilitat, la intencionalitat i els biaixos. Aquesta diversificació informativa li permet construir una base sòlida i articular una explicació coherent, estructurada i relacional.

D'altra banda, activa el **sentit crític** quan interpreta els discursos i les pràctiques socials associats al problema estudiat. Identifica les càrregues ideològiques presents en els relats públics, detecta absències significatives i analitza les implicacions socials d'aquestes narratives sobre la convivència i la percepció col·lectiva. Per exemple, pot qüestionar el relat del *mèrit individual* davant de situacions estructurals de desigualtat, o examinar com certs discursos invisibilitzen formes de discriminació o exclusió. Aquesta mirada crítica el capacita per posicionar-se de manera fonamentada, reconeixent la pluralitat de visions i les tensions entre valors en joc.

Finalment, mobilitza la **creativitat** per formular propostes d'acció social, normativa o institucional que donin resposta als reptes analitzats. Aquestes propostes, que poden prendre forma de projectes participatius, informes argumentatius o simulacions de debat públic, es basen en l'anàlisi prèvia i integren criteris de viabilitat, sostenibilitat, inclusió i justícia. No són simples opinions personals, sinó posicionaments construïts que articulen coneixement disciplinari, compromís ciutadà i voluntat de transformació realista del context andorrà.

En conjunt, aquesta actuació demostra una comprensió sòlida dels processos socials, capacitat per qüestionar les representacions dominants i voluntat d'incidència cívica fonamentada, articulant coneixement, valors i responsabilitat social.

Recursos

d'aprenentatge

Els quatre blocs de recursos que estructuren el Programa de Formació Andorrana en el batxillerat han estat seleccionats per garantir una cobertura equilibrada de les tres competències del Programa – pensament geogràfic, històric i social crític— i per permetre una comprensió integrada i crítica dels principals reptes del país.

Cada bloc parteix d'una qüestió rellevant i complexa, que s'analitza en tres fases d'aprenentatge complementàries: conceptualització, cal comprendre la qüestió, què succeeix; anàlisi, s'examina en profunditat la qüestió, i finalment aplicació, cercant com es pot aplicar el que s'ha après a situacions reals del context andorrà.

Aquest enfocament ajuda a fer que els alumnes avancin en la manera de pensar i aprendre, i els permet posar en joc diferents tipus de coneixement: dades i fets, procediments per investigar i actuar, i actituds o valors per posicionar-se i prendre decisions.

Bloc 1. Els conflictes del territori andorrà: usos del sòl, desigualtats i patrimoni en disputa

Aquest bloc introdueix els grans dilemes de l'organització territorial d'Andorra, centrant-se en l'ocupació del sòl, la urbanització, la sostenibilitat, la crisi de l'habitatge i la gestió del patrimoni. Permet desplegar la C1 en la representació i l'anàlisi del territori, la C2 a través de la lectura històrica de les transformacions paisatgístiques i normatives, i la C3 mitjançant el posicionament crític i la proposta davant conflictes socials i ambientals.

Bloc 2. Construcció política d'Andorra: del copríncipat històric a la democràcia constitucional

Aquest bloc permet comprendre el desenvolupament institucional d'Andorra des de les formes històriques de sobirania compartida fins a l'actual sistema democràtic. S'activen la C2, amb la interpretació dels processos de canvi polític; la C1, per mitjà de la lectura territorial i funcional de les institucions, i la C3, amb l'anàlisi crítica i la proposta sobre participació ciutadana, legitimitat democràtica i sostenibilitat institucional.

Bloc 3. Estructura social i desigualtats a Andorra: dinàmiques demogràfiques, migracions i cohesió

Bloc 1. Els conflictes del territori andorrà: usos del sòl, desigualtats i patrimoni en disputa

Aquest bloc té com a finalitat comprendre com s'ha transformat el territori andorrà al llarg del temps i quins conflictes socials, ambientals i polítics emergeixen de l'ús i la gestió de l'espai. L'anàlisi de l'ocupació del sòl, la urbanització, el model turístic, la crisi de l'habitatge i la gestió del patrimoni permetrà als alumnes entendre els processos que han configurat el paisatge actual i les desigualtats en l'accés als recursos territorials. Es tracta d'abordar el territori no només com un espai físic, sinó també com una construcció social en disputa.

El bloc connecta les tres competències del Programa: permet interpretar les lògiques territorials i els impactes espacials dels processos de transformació (C1), exigeix una comprensió històrica de l'evolució de l'ús del sòl, del paisatge i de les polítiques territorials (C2), i convida a adoptar una mirada crítica i ètica sobre els conflictes d'habitatge, sostenibilitat i gestió patrimonial (C3).

A través de situacions complexes o qüestions socials, es plantejaran dilemes sobre la saturació turística, la regressió agrícola, els conflictes per l'accés a l'habitatge o la gestió d'espais protegits, amb l'objectiu de desenvolupar una ciutadania capaç de comprendre els reptes territorials d'Andorra i actuar-hi.

Bloc 1. Els conflictes del territori andorrà: usos del sòl, desigualtats i patrimoni en disputa

FETS I CONCEPTES	
Conceptes estructuradors (s'han d'ensenyar com a marc de pensament)	• Ocupació i usos del sòl • Sostenibilitat territorial • Desigualtat socioespacial • Patrimoni territorial • Governança del territori
Fenòmens per a l'anàlisi (són les dinàmiques reals que s'han d'analitzar)	• Transformacions del sòl i tensions entre usos residencials, turístics, agrícoles i naturals. • Desigualtats territorials i dificultats d'accés als recursos (habitatge, serveis, mobilitat). • Impactes del desenvolupament urbanístic sobre el paisatge, el patrimoni i la sostenibilitat. • Conflictes en la regulació, la protecció i la gestió dels espais territorials.
Contextualitzacions andorranes concretes (suport directe per a situacions complexes)	• Pressió urbanística i conflictes d'ús del sòl en zones en creixement o d'alt valor ambiental. • Dificultats d'accés a l'habitatge i desigualtats territorials entre parròquies i zones residencials. • Gestió i valoració del patrimoni territorial, en particular en espais amb

	reconeixement internacional o simbòlic (com el patrimoni mundial). • Impactes del model turístic i de la mobilitat sobre el paisatge i les formes de vida locals.
PROCEDIMENTS	
Anàlisi multicausal	• Identificar i interpretar les causes diverses (socials, econòmiques, ambientals, polítiques) que expliquen les transformacions territorials.
Anàlisi multiescalar	• Relacionar processos locals amb dinàmiques globals.
Representació territorial	• Elaborar i interpretar mapes d'usos del sòl, de mobilitat, de conflictes territorials i de distribució de recursos.
Anàlisi i contrast de fonts diverses	• Treballar de forma crítica amb fonts cartogràfiques, estadístiques, normatives, periodístiques i institucionals per extreure'n informació rellevant i fiable.
Identificació d'actors i interessos	• Analitzar qui pren les decisions territorials, quins actors socials hi estan implicats i com es distribueixen els beneficis i perjudicis.
Argumentació crítica	• Construir explicacions i posicionaments raonats, fonamentats en dades i fonts, sobre dilemes territorials.
Formulació de propostes	• Proposar alternatives viables de gestió territorial i de resolució de conflictes patrimonials i socioeconòmics.
ACTITUDS I VALORS	
Responsabilitat cívica	• Participació informada i responsable en el debat sobre el futur territorial i patrimonial d'Andorra.
Pensament crític	• Capacitat de qüestionar discursos simplistes o interessats sobre el desenvolupament territorial.
Empatia social	• Reconèixer les desigualtats d'accés a l'habitatge, als serveis i als recursos territorials.
Respecte al patrimoni	• Valorar el patrimoni territorial com a element d'identitat col·lectiva, no només com a recurs econòmic.
Compromís democràtic	• Acceptar la diversitat d'interessos i saber debatre, negociar i argumentar des del respecte i la deliberació.

Sostenibilitat

- Assumir la responsabilitat de pensar el territori en clau de sostenibilitat ambiental i justícia intergeneracional.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Aquest bloc convida a explorar el territori andorrà no només com un espai físic, sinó també com un escenari que viu de tensions socials, decisions polítiques i valors en disputa. Urbanització accelerada, especulació immobiliària, pèrdua d'espais agrícoles, saturació turística o redefinició dels usos patrimonials són exemples concrets de com el sòl esdevé objecte de conflicte i, alhora, mirall d'un model de societat.

Les situacions d'aprenentatge han d'ajudar l'alumne a identificar aquestes tensions al seu entorn immediat i a interpretar-les des de múltiples perspectives. Es poden plantejar qüestions com: qui decideix què es pot fer amb un espai?, què implica transformar un paisatge?, com es distribueixen els beneficis i perjudicis d'una nova infraestructura?, quin valor donem al patrimoni —i per a qui?—? A partir d'aquestes preguntes, el treball a l'aula pot combinar l'anàlisi de casos reals amb l'estudi de mapes, normatives, discursos institucionals o testimonis veïnals, per promoure una lectura crítica del territori.

Pel que fa a les activitats, poden incloure la construcció de mapes temàtics o comparatius d'usos del sòl, la simulació d'un debat públic sobre un projecte urbanístic, la sortida per identificar *in situ* transformacions paisatgístiques o la redacció d'un informe sobre la situació de l'habitatge en una parròquia concreta. Aquestes propostes permeten mobilitzar les competències: representar i interpretar dades espacials (C1), contextualitzar històricament els processos de canvi territorial (C2) i adoptar un posicionament responsable davant dels conflictes socials associats (C3).

El bloc no pretén oferir respostes tancades, sinó capacitar l'alumne per llegir el seu entorn amb una mirada crítica, comprendre'n les dinàmiques i intervenir-hi amb sentit. Així, el territori es converteix en una porta d'entrada a la ciutadania activa i a la responsabilitat compartida en la construcció del futur d'Andorra.

Bloc 2. Construcció política d'Andorra: del coprincipat històric a la democràcia constitucional

Aquest bloc té com a finalitat comprendre com s'ha construït políticament l'Estat andorrà a partir d'una trajectòria institucional singular que ha combinat continuïtats històriques i canvis profunds. L'anàlisi del coprincipat, de les institucions anteriors al 1993 i del procés constituent permetrà als alumnes entendre la configuració actual de la sobirania, el funcionament dels poders públics i els mecanismes de participació ciutadana.

El bloc connecta les tres competències del Programa: permet una lectura territorial i funcional del poder (C1), requereix una interpretació històrica dels processos polítics (C2) i convida a un posicionament crític i ètic davant dels reptes de la democràcia (C3).

A través de situacions complexes i qüestions socials, es plantejaran dilemes vinculats a la legitimitat institucional, la participació dels joves, el paper simbòlic dels coprínceps o la transparència política, amb l'objectiu de formar ciutadans actius i crítics.

Bloc 2. Construcció política d'Andorra: del coprincipat històric a la democràcia constitucional

FETS I CONCEPTES	
Conceptes estructuradors (s'han d'ensenyar com a marc de pensament)	• Sobirania i legitimitat política • Constitució i estructura institucional • Participació democràtica • Governança i divisió de poders • Integració política internacional
Fenòmens per a l'anàlisi (són les dinàmiques reals que s'han d'analitzar)	• Evolució històrica de la sobirania i la configuració institucional andorrana. • Tensions entre legitimitat política, representació ciutadana i divisió de poders. • Reptes actuals de participació, transparència i qualitat democràtica. • Sobirania limitada i interdependències polítiques en context global.
Contextualitzacions andorranes concretes (suport directe per a situacions complexes)	• Evolució històrica del coprincipat. • Procés constituent del 1993. • Debats actuals sobre participació política formal i reforma institucional. • Política exterior i limitacions de sobirania. • Participació d'Andorra en l'ONU i la relació amb la UE.

PROCEDIMENTS	
Anàlisi multicausal	Analitzar les causes històriques, socials i polítiques de la construcció institucional andorrana (copríncipat, Constitució del 1993, democratització).
Anàlisi multiescalar	Relacionar els canvis institucionals andorrans amb els contextos europeus i globals (pressions internacionals, integració regional, globalització jurídica).
Representació territorial	Representar gràficament l'organització institucional del territori (mapes competencials, jurisdicció dels comuns, etc.).
Anàlisi i contrast de fonts diverses	Interpretar la Constitució, textos institucionals, discursos polítics i relats històrics per entendre la configuració institucional.
Identificació d'actors i interessos	Reconèixer els actors polítics i socials en la configuració i l'evolució del sistema polític (coprínceps, partits, ciutadania, etc.).
Argumentació crítica	Construir posicionaments raonats sobre dilemes institucionals actuals (legitimitat, sobirania, participació, reformes).
Formulació de propostes	Proposar alternatives per a la millora de la participació ciutadana, la reforma institucional o la transparència política.
ACTITUDS I VALORS	
Responsabilitat cívica	Entendre que conèixer el funcionament de les institucions i participar de manera informada en els processos polítics és part de la responsabilitat com a ciutadà.
Pensament crític	Qüestionar els discursos institucionals que presenten les estructures polítiques com a immutables.
Empatia social	Comprendre les dificultats de participació d'alguns col·lectius i reconèixer com les barreres institucionals poden generar exclusió política.
Respecte al patrimoni	Valorar el patrimoni institucional i jurídic d'Andorra com a part de la identitat col·lectiva.

Compromís democràtic	• Participar activament en el debat públic sobre les formes de govern, la representació i els drets polítics.
Sostenibilitat	• Entendre la sostenibilitat institucional i democràtica com la capacitat del sistema polític d'adaptar-se als canvis socials sense perdre legitimitat ni eficàcia.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Entendre la política andorrana requereix mirar enrere i desxifrar com s'ha anat construint, negociant i redefinint el poder en un país de sobirania compartida. Aquest bloc ofereix un recorregut pels processos que han transformat les institucions del país —des de les primeres formes de govern fins a l'estat democràtic contemporani— i convida a reflexionar sobre la legitimitat, la participació i la qualitat democràtica en el present.

Les situacions d'aprenentatge poden partir de moments clau (la Reforma de 1866, la Constitució de 1993, la creació del Consell General modern...) i obrir preguntes com: qui ha tingut dret a participar?, com s'ha construït el marc de drets?, què implica la divisió de poders en l'actualitat?, o fins a quin punt les institucions responen a les necessitats socials? A partir d'aquestes qüestions, l'alumne pot treballar amb fonts jurídiques, històriques i polítiques, per interpretar els processos de canvi i els seus efectes en la societat andorrana.

Com a activitats significatives, es pot proposar l'elaboració d'un mapa institucional que mostri el funcionament del sistema polític andorrà, la simulació d'un debat parlamentari, l'anàlisi d'un conflicte constitucional real o fictici, o la redacció d'un dictamen sobre un dret en disputa. Aquestes activitats permeten activar les competències de lectura territorial i institucional (C1), de contextualització històrica dels canvis polítics (C2) i de posicionament crític sobre els mecanismes de participació i governança (C3).

L'objectiu del bloc no és només entendre el sistema polític, sinó també fomentar una actitud activa i informada envers les institucions, entenent que la democràcia és un espai de responsabilitat col·lectiva i construcció constant.

Bloc 3. Estructura social i desigualtats a Andorra: dinàmiques demogràfiques, migracions i cohesió

Aquest bloc té com a objectiu analitzar com s'estructura socialment la societat andorrana i com es manifesten les desigualtats vinculades al lloc de residència, l'origen social o migratori, el gènere, o l'accés als serveis i els drets. L'estudi de les dinàmiques demogràfiques, dels processos migratoris i de l'estratificació permet entendre les tensions i els reptes actuals en termes de cohesió social, reconeixement i redistribució.

El bloc pot activar simultàniament les tres competències, perquè treballa l'anàlisi territorial de la desigualtat i la seva representació (C1), exigeix contextualitzar històricament els processos de canvi social a Andorra (C2) i confronta l'alumne amb dilemes ètics i polítics sobre la justícia social, la inclusió i la solidaritat (C3).

Situacions complexes i qüestions socials permetran treballar casos com l'accés desigual a l'habitatge, la convivència intercultural o les polítiques de cohesió, des d'una perspectiva crítica, històrica i territorial.

Bloc 3. Estructura social i desigualtats a Andorra: dinàmiques demogràfiques, migracions i cohesió

FETS I CONCEPTES	
Conceptes estructuradors (s'han d'ensenyar com a marc de pensament)	• Desigualtat social • Estratificació i mobilitat • Diversitat i convivència • Cohesió i exclusió • Drets socials i reconeixement
Fenòmens per a l'anàlisi (són les dinàmiques reals que s'han d'analitzar)	• Estructuració social i desigualtats d'accés a drets i serveis. • Dinàmiques demogràfiques i processos migratoris. • Mecanismes d'inclusió, exclusió i cohesió social. • Discursos socials i representacions sobre la diversitat i la justícia social.
Contextualitzacions andorranes concretes (suport directe per a situacions complexes)	• Diversificació demogràfica d'Andorra. • Evolució de la política migratòria. • Accés desigual a habitatge i serveis. • Debats sobre polítiques socials públiques.
PROCEDIMENTS	
Anàlisi multicausal	• Identificar les causes econòmiques, socials i polítiques de les desigualtats socials a Andorra (p. ex.: dificultats d'accés a l'habitatge, precarietat laboral, fluxos migratoris).

Anàlisi multiescalar	Relacionar desigualtats locals (p. ex.: parròquia) amb dinàmiques més àmplies: processos migratoris globals, tendències econòmiques o polítiques europees.
Representació territorial	Representar en mapes o gràfics les diferències d'accés a serveis, habitatge o condicions laborals entre zones del país.
Anàlisi i contrast de fonts diverses	Analitzar estadístiques socials, discursos institucionals, articles de premsa, relats de col·lectius vulnerables, i contrastar-los críticament.
Identificació d'actors i interessos	Reconèixer quins col·lectius socials, institucions o actors polítics intervenen en la definició i gestió de les polítiques socials i habitatge.
Argumentació crítica	Construir posicionaments argumentats sobre situacions de desigualtat o exclusió social (ex.: regulació de l'habitatge, polítiques migratòries).
Formulació de propostes	Proposar accions concretes i realistes per reduir les desigualtats socials i millorar la cohesió, tenint en compte les causes estructurals, els actors implicats i la viabilitat dins el context andorrà.
ACTITUDS I VALORS	
Responsabilitat cívica	Participar activament en accions col·lectives o debats que busquin millorar la cohesió social o defensar drets socials, amb consciència de les seves implicacions.
Pensament crític	Identificar i qüestionar amb arguments discursos que invisibilitzin o normalitzin les desigualtats socials.
Empatia social	Reconèixer i expressar comprensió envers la situació de col·lectius vulnerables o minories, posant-se en el seu lloc a l'hora de proposar accions.
Respecte al patrimoni	Valorar el patrimoni cultural i social com a part de la identitat col·lectiva, reconeixent la diversitat de memòries i formes de vida.
Compromís democràtic	Respectar els mecanismes de participació democràtica i defensar el diàleg com a eina de transformació social.
Sostenibilitat	Proposar accions o posicionaments que tinguin en compte la sostenibilitat social i ambiental i l'equitat intergeneracional.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Desxifrar la societat andorrana actual implica examinar-la com una realitat diversa i dinàmica, on coexisteixen orígens, condicions i oportunitats molt diferents. L'augment de la mobilitat internacional, la composició social heterogènia, la concentració d'activitats i serveis, o les desigualtats d'accés a drets i recursos configuren una estructura complexa, en què el reconeixement i la redistribució esdevenen reptes fonamentals.

Les situacions d'aprenentatge han de permetre a l'alumne identificar com es manifesten aquestes desigualtats al seu voltant i comprendre'n les causes estructurals. Preguntes com: què condiciona les oportunitats de vida d'una persona a Andorra?, com s'ha construït la societat andorrana al llarg del temps?, quins mecanismes afavoreixen o dificulten la cohesió?, poden guiar processos d'indagació. A partir d'aquestes qüestions, es poden treballar fonts estadístiques, relats de vida, normatives socials o iniciatives comunitàries, amb una mirada crítica i empàtica.

Les activitats poden incloure l'elaboració d'un perfil demogràfic d'una parròquia, el seguiment de polítiques socials relacionades amb l'habitatge, la salut o l'educació, el debat sobre discursos socials excloents o discriminadors, o la proposta d'accions de millora comunitària. Aquestes propostes permeten mobilitzar les competències d'anàlisi territorial de la desigualtat (C1), de contextualització històrica dels processos de canvi social (C2) i de posicionament davant de dilemes sobre justícia social, inclusió i drets col·lectius (C3).

Aquest bloc és una invitació a mirar la societat andorrana amb una mirada oberta, analítica i compromesa. Conèixer l'estructura social no és només identificar desigualtats, sinó també reconèixer oportunitats per construir una societat més equitativa i cohesionada.

Bloc 4. Andorra dins el món global: interdependències i reptes de futur

Aquest bloc convida a comprendre com les dinàmiques globals sistèmiques —econòmiques, ambientals, polítiques i socials— condicionen la realitat andorrana i plantegen reptes col·lectius de futur. A partir de la lectura de les interdependències globals i de les vulnerabilitats associades (clima, energia, desigualtats, drets humans), els alumnes podran analitzar l'impacte d'aquestes dinàmiques sobre la sostenibilitat del país i assumir posicionaments ètics davant els reptes globals.

La seva rellevància pedagògica rau en el fet que es mobilitza per comprendre l'estructura territorial global i les relacions de dependència (C1), permet contextualitzar històricament la integració d'Andorra en el món global (C2) i promou el posicionament ciutadà i l'acció responsable davant dels reptes globals compartits (C3).

Situacions complexes i qüestions socials permetran treballar casos com la dependència energètica, la sobirania alimentària, l'impacte del turisme global o la vulnerabilitat climàtica, des d'una perspectiva crítica, històrica i territorial.

Bloc 4. Andorra dins el món global: interdependències i reptes de futur

FETS I CONCEPTES	
Conceptes estructuradors (s'han d'ensenyar com a marc de pensament)	• Interdependència global • Sostenibilitat sistèmica • Crisi climàtica i transició energètica • Desigualtats globals • Responsabilitat i justícia global
Fenòmens per a l'anàlisi (són les dinàmiques reals que s'han d'analitzar)	• Interdependències globals en els àmbits energètic, climàtic, econòmic i social. • Impactes del canvi climàtic i dilemes de sostenibilitat. • Riscos i oportunitats derivats de la integració global. • Dilemes ètics sobre responsabilitat global i justícia intergeneracional.
Contextualitzacions andorranes concretes (suport directe per a situacions complexes)	• Evolució del consum energètic i transició cap a fonts renovables. • Impactes climàtics en el model econòmic andorrà (turisme de neu). • Adhesió d'Andorra a l'Acord de París i a l'Agenda 2030. • Projectes locals d'adaptació climàtica o d'educació ambiental. • Dilemes ètics sobre la posició d'Andorra davant els fluxos migratoris globals.

PROCEDIMENTS	
Anàlisi multicausal	• Interpretar els factors socials, ambientals, polítics i econòmics que intervenen en els grans reptes globals com el canvi climàtic, la transició energètica i la desigualtat global.
Anàlisi multiescalar	• Relacionar les dinàmiques globals amb els efectes concrets sobre el territori andorrà (clima, energia, economia, migracions, sostenibilitat sistèmica).
Representació territorial	• Relacionar fenòmens globals i impactes locals.
Anàlisi i contrast de fonts diverses	• Representar les interdependències globals sistèmiques en mapes, esquemes i fluxos: energia, mercaderies, emissions, migracions, etc.
Identificació d'actors i interessos	• Interpretar informes climàtics, polítiques internacionals, dades estadístiques i discursos institucionals per comprendre els reptes globals.
Argumentació crítica	• Analitzar i contrastar informes internacionals (GICC, ONU), dades locals i narratives institucionals.
Formulació de propostes	• Detectar els actors locals i globals implicats en la presa de decisions sobre sostenibilitat, energia i clima (governos, empreses, ciutadania, organismes internacionals).
ACTITUDS I VALORS	
Responsabilitat cívica	• Responsabilitat cívica: participar activament en la reflexió i l'acció davant els reptes globals.
Pensament crític	• Qüestionar models de creixement no sostenibles i discursos buits sobre <i>verdor</i>.
Empatia social	• Reconèixer les desigualtats globals i locals davant la crisi climàtica i energètica.
Respecte al patrimoni	• Valorar els recursos naturals com a patrimoni col·lectiu i no només com a fonts d'explotació.
Compromís democràtic	• Comprendre el valor de les decisions col·lectives informades i el debat sobre models de futur.
Sostenibilitat	• Adoptar una mirada sistèmica i intergeneracional en la presa de decisions.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Les transformacions globals travessen Andorra i la interpel·len directament. Aquest bloc permet analitzar com les dinàmiques globals —climàtiques, econòmiques, energètiques, socials— impacten en el territori i en la vida quotidiana, i com Andorra, malgrat la seva mida, forma part d'una xarxa interdependent de relacions i responsabilitats.

Treballar aquest bloc implica plantejar preguntes com: quina dependència energètica té el país?, com afecten les cadenes globals de valor el seu model econòmic?, quin paper pot tenir Andorra davant del canvi climàtic o la protecció dels drets humans?, com s'articula la sobirania en contextos globals? Aquestes preguntes poden ser el punt de partida per analitzar dades internacionals, estudiar casos locals amb causes globals, o imaginar escenaris de futur.

Algunes activitats clau poden incloure l'elaboració d'un informe prospectiu sobre un repte global amb incidència local (com la sobirania alimentària o l'accés a l'aigua), la simulació d'un debat entre països sobre justícia climàtica, la construcció de mapes de fluxos globals (energia, migracions, turisme), o l'anàlisi crítica de narratives de desenvolupament. Aquestes propostes activen l'anàlisi d'interdependències territorials (C1), la contextualització històrica de la integració global (C2) i el posicionament ètic davant de reptes globals compartits (C3).

Més que observar el món des d'Andorra, aquest bloc convida a situar Andorra dins del món: com un territori amb capacitat d'acció i de responsabilitat davant dels reptes globals, per petits que siguem.

Quadres de síntesi

Quadre de síntesi de la C1

Criteris d'avaluació

CA1. Precisió

CA2. Rigor

CA3. Sentit Crític

Al final del batxillerat, quan analitza l'organització i la transformació del territori andorrà, i les seves interdependències amb altres territoris, a partir de la interpretació crítica dels impactes socials, ambientals i polítics de les decisions territorials, l'alumne articula una lectura territorial fonamentada.

D'una banda, demostra **precisió** quan representa els fenòmens territorials utilitzant tècniques cartogràfiques ajustades a l'escala i al fenomen analitzat, com ara mapes temàtics, de fluxos o seccions. Així, pot representar, per exemple, l'evolució de la urbanització a Sant Julià de Lòria mitjançant mapes de creixement urbanístic, o bé visualitzar els fluxos de mobilitat entre parròquies per analitzar l'estructura viària. A més, ubica amb exactitud elements físics i humans clau –infraestructures, zones de creixement, espais agrícoles o àrees protegides– dins representacions multiescalars, assegurant-ne la coherència espacial en relació amb les interdependències territorials. Aquesta capacitat es complementa amb l'ús acurat del vocabulari geogràfic, que li permet emprar termes com *densitat urbana*, *pressió sobre el sòl*, *zonificació funcional* o *accessibilitat* amb propietat i en context.

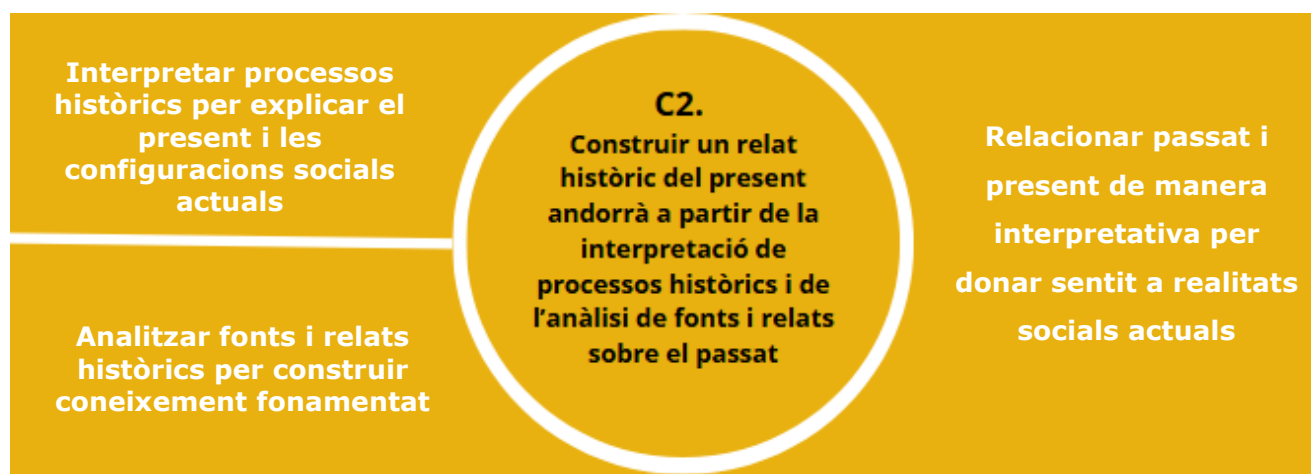
D'altra banda, exhibeix **rigor** a l'hora de construir la base informativa de la seva anàlisi. Per fer-ho, selecciona fonts diverses i pertinents, com estadístiques d'afluència turística, cartografia actual i històrica, informes d'urbanisme, normatives territorials o imatges de satèl·lit, sempre en funció de la naturalesa del fenomen estudiat. La tria de fonts no es limita a la recopilació, sinó que l'alumne és capaç de justificar per què cada font aporta informació rellevant a l'anàlisi, alhora que n'avalua la fiabilitat i identifica possibles limitacions o biaixos. Així, per exemple, pot contrastar un informe elaborat per una promotora immobiliària amb dades oficials sobre ordenació del sòl per detectar contradiccions sobre l'impacte d'un projecte urbanístic. Un cop recopilada i validada la informació,

l'organitza de manera estructurada mitjançant esquemes, síntesis visuals o quadres comparatius que articulen de forma integrada les escales i les dimensions territorials.

Finalment, desplega **sentit crític** quan interpreta les conseqüències socials, econòmiques i ambientals de les decisions territorials. Aquesta mirada crítica li permet identificar tensions i desequilibris derivats de les transformacions territorials, com la concentració d'equipaments en determinades parròquies, la pèrdua de sòl agrícola o els conflictes d'ús del territori vinculats a activitats econòmiques o turístiques. A més, analitza els interessos i posicionaments dels actors socials implicats —per exemple, administracions, promotors, residents, col·lectius ambientals— i entén com condicionen les opcions de desenvolupament territorial. A partir d'aquest diagnòstic global, proposa alternatives de reorganització territorial que integren criteris de sostenibilitat, justícia espacial i viabilitat institucional. Així, per exemple, pot formular propostes com la creació de corredors verds entre zones urbanes o la limitació del creixement urbanístic en àrees de risc, per preservar l'equilibri ecològic i social del territori.

En conjunt, aquesta actuació integrada reflecteix la capacitat de construir interpretacions territorials complexes i fonamentades, analitzar-ne les implicacions multiescalars i formular alternatives viables amb visió crítica i responsabilitat ciutadana, tot situant el territori andorrà en un context globalitzat i canviant.

Quadre de síntesi de la C2

Criteris d'avaluació

CA1. Precisió

CA2. Rigor

CA3. Sentit crític

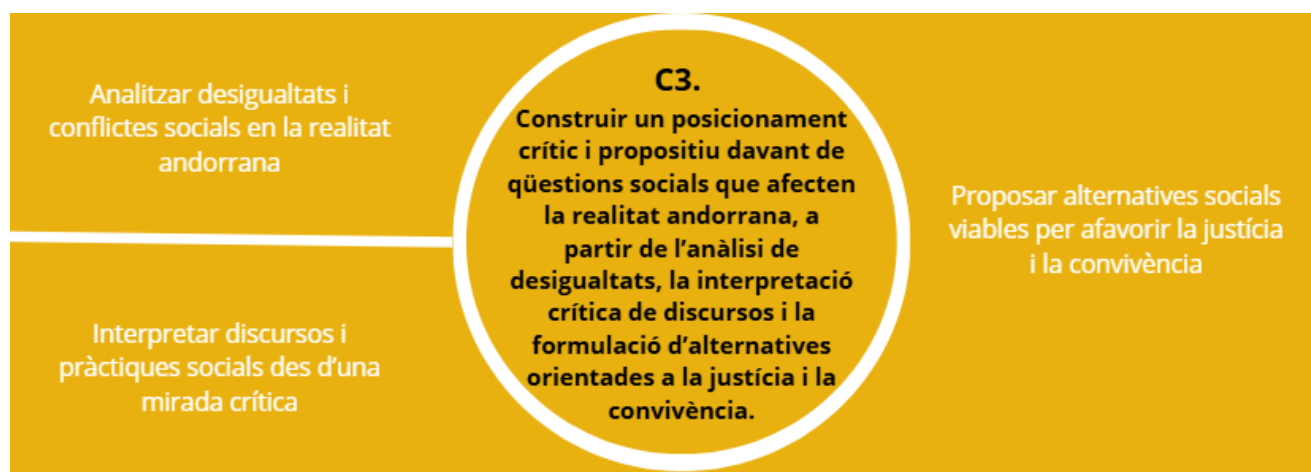
Al final del batxillerat, quan l'alumne **construeix un relat històric del present andorrà a partir de la interpretació de processos històrics i de l'anàlisi de fonts i relats sobre el passat**, demostra **precisió** en la selecció i la presentació dels processos històrics més rellevants per entendre el present. Situa aquests processos dins de marcs temporals i espacials ben delimitats, evitant confusions de context o desplaçaments cronològics. A més, demostra domini del vocabulari propi del pensament històric, utilitzant amb precisió conceptes com *canvi*, *continuitat* i *ruptura* per descriure l'evolució dels processos en el temps; *causalitat*, *conseqüència* i *contingència* per establir relacions entre fets; *context històric* per situar accions i decisions dins d'un marc de significat; i *actor històric* o *estructura social* per analitzar les dinàmiques entre individus, col·lectius i condicions socials. Igualment, utilitza amb propietat termes com *fonts*, *cronologia*, *temporalitat* i *interpretació* per organitzar i fonamentar l'anàlisi. Aquesta precisió conceptual es tradueix en la capacitat de diferenciar clarament entre fets, processos i interpretacions, i de construir una explicació històrica coherent, ben delimitada i respectuosa amb la distinció entre coneixement fonamentat i posicionament personal.

D'altra banda, mostra **rigor** a l'hora de construir la seva explicació a partir de fonts diverses i contrastades. És capaç de seleccionar fonts primàries i secundàries rellevants per a la qüestió abordada, justificar-ne la tria i analitzar-ne la fiabilitat, la intencionalitat i les limitacions. A partir d'aquest treball amb les fonts, organitza la informació de manera estructurada mitjançant cronologies, síntesis visuals, taules comparatives o esquemes que li permeten establir connexions significatives entre passat i present. Aquest rigor li permet construir una argumentació sòlida i ben jerarquitzada, que connecta els processos històrics amb les estructures socials, polítiques i culturals actuals.

Finalment, desplega **sentit crític** quan interpreta el present com una realitat històricament construïda. Reconeix que el passat no és una seqüència de fets neutres, sinó un conjunt de processos que poden ser llegits des de perspectives diverses. És capaç d'identificar com les decisions, els conflictes i les exclusions del passat han contribuït a configurar desigualtats i tensions del present andorrà. Contrasta interpretacions historiogràfiques, en reconeix les funcions simbòliques i ideològiques, i formula una lectura pròpia, fonamentada, que li permet qüestionar els relats dominants i participar amb criteri en els debats col·lectius sobre la identitat, la memòria i el futur del país.

En conjunt, aquesta actuació reflecteix una comprensió profunda de les arrels històriques del món social andorrà i capacita l'alumne per construir relats explicatius sòlids, crítics i oberts al diàleg, enllaçant coneixement històric i responsabilitat ciutadana.

Quadre de síntesi de la C3

Criteris d'avaluació

CA1. Rigor

CA2. Sentit Crític

CA3. Creativitat

Al final del batxillerat, quan l'alumne **construeix un posicionament crític i propositiu davant d'una qüestió social rellevant en el context andorrà, a partir de l'anàlisi de desigualtats, la interpretació crítica de discursos i la formulació d'alternatives orientades a la justícia i la convivència**, analitza amb **rigor** el problema social, abordant-lo des d'una mirada estructural que li permet identificar les dinàmiques que generen o perpetuen desigualtats, exclusió o conflicte. Examina, per exemple, qüestions com l'accés desigual a l'habitatge, la precarització laboral juvenil o la invisibilització de col·lectius en les polítiques públiques, analitzant-ne les causes profundes i els mecanismes que les sostenen. Per fonamentar aquesta anàlisi, selecciona i contrasta fonts diverses —estadístiques, normatives, relats institucionals o mediàtics, testimonis— i en valora la fiabilitat, la intencionalitat i els biaixos. Aquesta diversificació informativa li permet construir una base sòlida i articular una explicació coherent, estructurada i relacional.

D'altra banda, activa el **sentit crític** quan interpreta els discursos i les pràctiques socials associats al problema estudiat. Identifica les càrregues ideològiques presents en els relats públics, detecta absències significatives i analitza les implicacions socials d'aquestes narratives sobre la convivència i la percepció col·lectiva. Per exemple, pot qüestionar el relat del *mèrit individual* davant de situacions estructurals de desigualtat, o examinar com certs discursos invisibilitzen formes de discriminació o exclusió. Aquesta mirada crítica el capacita per posicionar-se de manera fonamentada, reconeixent la pluralitat de visions i les tensions entre valors en joc.

Finalment, mobilitza la **creativitat** per formular propostes d'acció social, normativa o institucional que donin resposta als reptes analitzats. Aquestes propostes, que poden prendre forma de projectes participatius, informes argumentatius o simulacions de debat públic, es basen en l'anàlisi prèvia i integren criteris de viabilitat, sostenibilitat, inclusió i justícia. No són simples opinions personals, sinó posicionaments construïts que articulen coneixement disciplinari, compromís ciutadà i voluntat de transformació realista del context andorrà.

En conjunt, aquesta actuació demostra una comprensió sòlida dels processos socials, capacitat per qüestionar les representacions dominants i voluntat d'incidència cívica fonamentada, articulant coneixement, valors i responsabilitat social.